

به نام خدا

سعدی و جامعه‌شناسی

مؤلف: نیما یزدانی

انتشارات تیرگان

سرستاسه: یزدانی، تیما
عنوان و نام پدیدآور: سعدی و جامعه‌شناسی/ تیما یزدانی
مشخصات نشر: تهران: تیرگان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۸۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۱۲۵-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر.
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۷۳۸۱۶

انتشارات تیرگان

تهران، صندوق پستی: ۱۱۴-۱۷۱۸۵، تلفن: ۵۹-۸۸۸۱۲ و ۹۱۲۶۱۱۱۵۱۲

Email: tati_pub@yahoo.com/ www.tirganpub.ir

سعدی و جامعه‌شناسی

مؤلف: تیما یزدانی

طراح جلد: مریم میرحسینی مطلق

لیتوگرافی: صدف • چاپ‌خانه مهارت • صحافی: مهرگان

نوبت چاپ: نخست: ۱۳۹۴ • شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان • شماره نشر: ۳۲۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۱۲۵-۱

© حق چاپ: ۱۳۹۴، انتشارات تیرگان

فهرست مطالب

مقدمه	۵
فصل یکم - مسایل معنوی و اخلاقی در سخن سعدی	۹
فصل دوم - کشورداری و سیاست در نگاه سعدی	۴۴
فصل سوم - تعلیم و تربیت در آثار سعدی	۱۰۲
فصل چهارم - افشار جامعه از دیدگاه سعدی	۱۲۳
فصل پنجم - شهرها و منازل در آثار سعدی	۱۶۴
فصل ششم - فرهنگ مردم در نظر سعدی	۱۸۸
فصل هفتم - انواع خوراک در آثار سعدی	۲۲۲
فصل هشتم - انواع لباس و پوشاک در نظر سعدی	۲۳۰
فصل نهم - ورزش و سرگرمی در آثار سعدی	۲۴۶
فصل دهم - موسیقی و آلات موسیقی از دیدگاه سعدی	۲۵۸
فصل یازدهم - بهداشت و سلامت جسمی افراد در نظر سعدی	۲۷۴
کتابنامه	۲۸۵

زمانی که در دبستان تحصیل می نمودم روزی پدرم با کتابی قطور وارد منزل شد. آن کتاب، کلیات شیخ شیراز، سعدی سخنور، بود. چون پدرم هر روز چند صفحه‌ای از آن را می خواند من نیز کم کم با این شاعر بزرگ و نامدار، آشنا شدم به طوری که گاه گاهی دیوان او را مطالعه می کردم و از اشعارش لذت می بردم.

حال که بیشتر با این شاعر گران قدر آشنا شده ام می خواهم نکاتی چند از یافته های خود را بیان کنم، نکاتی راجع به دیدگاه های جامعه شناسی وی. آن گونه که من دریافته ام سعدی شاعری است اجتماعی، همدرد و همدل با انسان ها. او به گفته ی دکتر محمد موسی هنداوی، «شاعر انسانیت» است چرا که همه ی افراد بشر را گرامی می دارد، همه را به شفقت فرا می خواند و خودبینی و خودپرستی در نظر او مردود است.

در ابیات او کشفی موضوع های مربوط به ملاطفت و مهربانی و نوع پروری سنگین تر از موضوع های مربوط به خصومت و کینه توزی و روابط غیر انسانی است. شرکت در غم و اندوه دیگران، اساساً از شرایط آدمیت است و بنی آدم را همانند اعضای یک پیکر می داند به طوری که آسیب دیدگی عضوی از این اندام، مایه ی رنج تمام اعضای این پیکر است. از خصایص شگفت انگیز سعدی، دلیری و شهامتی است که در حقیقت گویی به کار برده است. در دوره ی ترک تازی مغول و جبّاران

دست‌نشانده‌ی ایشان که از امارت و ریاست جز هوس‌رانی تصویری نداشتند و هیچ چیز را مانع اجرای هوای نفس نمی‌دانستند، شیخ سعدی با آن خشم‌آورانِ آتش‌سُرشت، حقایق را چنان بی‌پرده فریاد کرده که در هیچ عصر و زمانی کسی به این صراحت سخن نگفته است و عجب‌تر این که در همان هنگام تنها به صاحبان اقتدار دنیا نپرداخته بلکه از تشریح احوال زاهد و عابد ربایی، و قاضی فاسد، و صوفی دنیا‌دار، و پوچ بودن عبادت و ریاضتِ بی‌صدق و صفا خودداری نکرده است و عجب بصیرتی به احوال مردم و طبایع و افکار ایشان و اوضاع جهان و جریان کار روزگار دارد.

گلستان و بوستان سعدی یک دوره‌ی کامل از حکمت عملی است. علم سیاست و اخلاق و تدبیر منزل را جوهر کشیده و در این دو کتاب به دلکش‌ترین عبارات درآورده است. او در این دو اثر گران‌قدر، مدینه‌ی فاضله‌ای را می‌جوید که آکنده از ایمان به خدا، نیکی و صفا، راستی و پاکی، و روشنی و حقیقت باشد. این مدینه‌ی فاضله برای ما آرزو و تصویری می‌آفریند از عالم - چنان که باید باشد - و در دل‌ها این شوق را پدید می‌آورد که در راه ساختن جهانی بهتر و انسانی‌تر باید کوشید.

پس:

سعدی فیلسوف زندگی است

سعدی شاعر خودبازیابی است

و در پرتو بازتاب‌های آبِ رکن‌آباد،

سعدی شاعرِ روشنایی در روشنایی

و نقاشِ خودآگاهی در خودآگاهی است^(۱).

اما شیوه‌ی کار این جانب در این پژوهش بدین ترتیب بوده است که در ابتدا نظریات شیخ شیراز را در جنبه‌های گوناگون جامعه‌شناسی از کتاب‌های گلستان، بوستان، غزلیات، قصاید و دیگر اشعارش فیش‌برداری نمودم، سپس

با توجه به منابع مطالعه شده و نسخه‌های مختلف آثار سعدی، مطالب را به فصل‌هایی تقسیم نمودم که هر فصلی شامل بخش‌های مختلفی می‌باشد. فصل اول در مورد «اخلاق و معنویت» می‌باشد که دیدگاه‌های سعدی را در زمینه‌های تدبیر، انسانیت، ایثار، جوان‌مردی، وارستگی، قناعت و دیگر فضایل انسانی همراه با شواهدی بررسی می‌کند.

فصل دوم با عنوان «کشورداری و سیاست» می‌باشد که وضعیت حکومت و سیاست قرن هفتم را نشان می‌دهد. در این فصل به نهادهای سیاسی، رفتار حاکمان و عاملان، جنگ و صلح، و بخشش‌ها و مجازات‌ها پرداخته شده است و صاحبان اقتدار به حسن سیاست و دادگری و رعیت‌پروری دعوت شده‌اند. فصل سوم راجع به «تعلیم و تربیت» می‌باشد. با توجه به گستردگی نظریات سعدی در این باب، تنها چکیده‌ای از بیانات این معلم اخلاق در این فصل ذکر گردیده و عواملی که در آموزش و پرورش بهتر، مؤثر می‌باشد بیان شده است که این عوامل عبارت‌اند از: تأثیر محیط، تأثیر توارث و استعداد ذاتی، تأثیر اختلاف فردی، تأثیر تجربه - که تجربه به سه مفهوم پختگی، تمرین و آزمایش عملی، و سابقه‌ی ذهنی به کار رفته است - و تأثیر زمان که آن هم به سه دوره‌ی کودکی، جوانی و پیری تقسیم شده است و هر دوره یادگیری و تجربه‌ی خاص خود را می‌طلبد.

فصل چهارم راجع به «اقشار جامعه» می‌باشد. در ابتدا سخن از کار و پیشه است و سپس مشاغل گوناگون و طبقات اجتماعی آن روزگار معرفی شده است. سعدی چون شاعری مردمی است تمام مردم را از هر صنف و طبقه، از امیر و وزیر، لشکری و کشوری، توانا و ناتوان، درویش و توانگر، زاهد و دین‌پرور، عارف و کاسب، تاجر و عاشق، رند و مست، و آخرت‌دوست و دنیادوست همه را به وظایف خودشان آگاه می‌نماید و هیچ دقیقه‌ای از مصالح و مفاسد را فرو نمی‌گذارد.

در فصل پنجم با عنوان «شهرها و منازل» به مکان‌های عمومی، معماری‌ها، محله‌های مسکونی، ساختمان منازل و ابزار مورد استفاده در

منازل اشاره شده است.

در فصل ششم با عنوان «فرهنگ مردم» به آداب و رسوم، سنت‌ها، اعتقادات و ارزش‌های مردمی پرداخته شده است و مسایل فرهنگی و اعتقادی از قبیل: آفرینش و مرگ، قضا و قدر و تأثیرات آن، تأثیرات افلاک و اختران در سرنوشت، تأثیر بخت و اقبال، و باورهای عامّه ذکر گردیده است. در پایان فصل نیز کیفیت تجلّی فرهنگ مردم در آثار سعدی بررسی شده است.

در فصل هفتم با عنوان «انواع خوراک» اشارات مختصری به انواع میوه‌ها و غذاهای مصرفی مردم شده است.

در فصل هشتم با عنوان «انواع لباس و پوشاک» به لباس و پوشش به عنوان یکی از ضروریات زندگی پرداخته شده است. در کل پوشش‌ها به سه قسم سرپوش، تن‌پوش و پایوش تقسیم شده‌اند سپس انواع پارچه‌های مورد استفاده معرفی شده است.

فصل نهم راجع به موضوع «ورزش و سرگرمی» می‌باشد زیرا ورزش و حرکات بدنی موجب تأمین سلامتی و شادابی روح است. در این فصل انواع تفریحات و سرگرمی‌هایی که در کلیات سعدی وجود دارد جمع‌آوری گردیده است.

فصل دهم در مورد «موسیقی و آلات موسیقی» می‌باشد. با توجه به این‌که سرور و شادمانی و شنیدن الحان خوش، غذای روح بشری است شیخ سخن با پرداختن به موضوع آهنگ و موسیقی و نام بردن از ابزار موسیقی، نشاط و شور و شعف را لازمه‌ی بویایی جامعه می‌داند.

و فصل یازدهم با عنوان «بهداشت و سلامت جسمی افراد» می‌باشد. سعدی به عنوان شاعر جامعه‌شناس، سلامتی و تن‌درستی افراد را نیز مدّ نظر دارد و در این فصل به ذکر معایب پرخوری و برهم‌خوردن امزجه‌ی آدمی می‌پردازد و حفظ اعتدال و رعایت بهداشت را رکن اصلی سلامتی می‌داند پس او معلّم تن‌درستی نیز می‌باشد.